

Wstępne wyniki obrożowania gęgaw *Anser anser* na Stawach Kiszkowych

Bartosz Krąkowski, Adam Loręcki

Znakowanie gęsi obrożami szyjnymi w Europie rozpoczęto w latach 1970. Dzięki zastosowaniu tej metody znakowania liczba uzyskanych informacji z obrączkowanych ptaków wzrosła kilkakrotnie (www.stornit.gda.pl). W Polsce ten rodzaj znakowania gęgaw *Anser anser* dotychczas nie był stosowany na szerszą skalę. Pierwsze gęgawy w kraju (ponad 100 osobników) zaobrożowano w roku 1972 na Stawach Milickich. Stosowane wówczas obroże były nienumerowane i nietrwałe. Na Stawach Milickich gęgawy ponownie obrożowano w latach 1988 i 1989. W czasie obu sezonów złapano i oznakowano 128 osobników, w tym 15 ptaków pierwszorocznych (Witkowski 1991). W latach 2002 i 2003 obrożowano gęgawy (obroże czerwone) nad jez. Gopło – oznakowano w ten sposób 27 osobników (T. Mokwa, inf. listowna). W ostatnich latach w Polsce gęgawa była obrączkowana okazjonalnie w liczbie kilku–kilkunastu osobników rocznie (www.stornit.gda.pl).

W roku 2012 wznowiono projekt kolorowego znakowania gęgawy w Polsce. Koordynator europejski przydzielił dla gęgaw znakowanych w Polsce żółte obroże o numerach P000–P999 (wszystkie znaki ustawione poziomo, kod powtórzony 4-krotnie na obroży). Ptaki znakowane były na terenie Stawów Kiszkowych (gm. Kiszkowo, pow. gnieźnieński), w części nieużytkowanej rybacko (Krąkowski et al. 2005). Stawy te są zarówno miejscem gniazdowania (10–20 par), jak i pierzenia się (50–100 os.) gęgaw. Same stawy i najbliższe ich otoczenie kontrolowane były przez autorów bardzo często, średnio 10–15 razy w miesiącu (głównie w celu odczytywania znakowanych gęsi).

W roku 2012 w Kiszkanie schwymano 49 gęgaw – 33 pierzące się osobniki dorosłe i 16 pierwszorocznych. Dwa młode były zbyt małe aby założyć im obroże szyjne, założono im tylko obrączki metalowe. Ptaki chwymano w okresie 17.05–24.06., zapędzając je w specjalną sieć. W czasie jednego dnia wykonywano 1–3 pędzeń, w czasie których chwymano do 7 ptaków jednocześnie. Do połowy stycznia 2013 roku uzyskano 409 odczytów z 45 ptaków, przy czym 302 odczyty zostały dokonane w miejscu obrączkowania i w najbliższej okolicy (Staw Kiszkowski, Jez. Lednickie, żwirownia Borówko koło Pobiedzisk), 24 w pozostałej części kraju, 70 na terenie Niemiec, 14 w Holandii i 1 w Szwecji.

Ostatni znakowany nietlotny ptak dorosły obserwowany był w miejscu obrączkowania jeszcze 15.07. Spośród 16 oznakowanych piskląt ponownie nie stwierdzono tylko 2, co może wskazywać, że odłowy ptaków i ich znakowanie nie wpływają na szansę przeżycia osobników. Pierwsze lotne dorosłe ptaki pojawiły się 18.06 na zagospodarowanej części stawów (1 km od miejsca obrączkowania). Pierwsze informacje spoza miejsca obrączkowania uzyskano 6.07 z miejscowości Anklam w Niemczech (272 km od miejsca znakowania) oraz 14.07 ze stawów w Objezierzu (pow. obornicki) (36 km). Po uzyskaniu lotności gęgawy systematycznie zaczęły opuszczać Stawy Kiszkowe. Do końca czerwca z 47 oznakowanych ptaków odleciało 9 (19%), do końca lipca 19 (39%), do końca sierpnia 39 (82%), do końca września 41 (86%) i do końca października 43 (91%). Na duży sierpniowy odsetek ptaków opuszczających stawy w Kiszkanie miał zapewne wpływ początek sezonu polowań na kaczki rozpoczynający się 15 sierpnia.

Fot. 1. Gęgawa *Anser anser* oznakowana w Kiszkwowie, sfotografowana 4.09.2012 w Dreschwitz na Rugii w Niemczech (© Matthias Bräse) – Greylag Goose *Anser anser* marked in Kiszkwowo, photographed on 4th September 2012 in Dreschwitz on the Rügen Island in Germany

Dzięki obrączkowaniu i częstym kontrolom Stawów Kiszkwowskich stwierdzono, że 10 osobników (21%), 6 z Niemiec i 4 z terenu Polski, które opuściły miejsce obrączkowania w okresie letnim (lipiec–sierpień) wróciła do niego ponownie w okresie jesiennej wędrówki (październik–listopad). Co najmniej 6 ptaków pozostało na zimę w Polsce, w tym 3 nad Jez. Lednickim (7 km od miejsca obrączkowania). W Polsce, poza miejscem obrotowania, zaobserwowano 9 ptaków (19%) w 8 miejscach (woj. wielkopolskie – 2, kujawsko–pomorskie – 3, lubuskie, zachodniopomorskie, lubelskie i łódzkie – po 1). Poza granicami kraju znakowane w Kiszkwowie gęgawy stwierdzono w Niemczech – 21 os. (45%), Holandii – 6 os. (14%) i Szwecji – 1 os. (2%).

Największa liczba ptaków została odczytana w północno-wschodnich Niemczech, zwłaszcza w rejonie Rugii. Interesującą informację uzyskano na podstawie obserwacji samca, który 20.10.2012 widziany był pod Berlinem, a następnego dnia odnotowany został w Holandii, w odległości 463 km od miejsca poprzedniego odczytu. Wskazuje to na możliwość pokonywania przez gęgawy dalekodystansowych przemieszczeń nawet w ciągu jednej doby. Ptak stwierdzony w Szwecji był osobnikiem pierwszorocznym, a odczytano go we wrześniu niedaleko miejscowości Malmö (440 km od miejsca znakowania).

Projekt będzie kontynuowany w kolejnych latach. Duża liczba oznakowanych ptaków pozwoli ocenić przebieg dyspersji polęgowej i popierzowiskowej gęgaw gniazdujących w Wielkopolsce. Poszerzy również wiedzę o tym gatunku, który w ostatnim czasie zwiększa swoją liczebność. Zachęcamy wszystkich do zwracania szczególnej uwagi na znakowane ptaki i przesyłanie odczytów do Stacji Ornitologicznej w Gdańsku oraz zgłaszania ich na stronie www.geese.org.

Dziękujemy Zarządowi Okręgowemu Polskiego Związku Łowieckiego w Poznaniu za sfinansowanie zakupu obroży. Za pomoc w chwytniu i obrączkowaniu dziękujemy Tomaszowi Przybyłowiczowi, Pawłowi Poterskiemu, Hubertowi Czarneckiemu, Michałowi Kalecie, Pawłowi Oleszkiewiczowi, Hannie Janiszewskiej i Agnieszce Piechockiej. Dziękujemy również wszystkim osobom, które do tej pory przekazały informacje o znakowanych gęgawach.

Summary: Preliminary results of neck-banding of Greylag Geese *Anser anser* at the Kiszko-wo Fish Ponds. Marking of Greylag Geese *Anser anser* with colour neck-bands provides an opportunity of obtaining numerous resighting records, which significantly widens the knowledge of the biology and ecology of this species. In 2012, 47 individuals were neck-banded at the Kiszko-wo Fish Ponds. Until January 2013, 409 resighting records of 45 individuals were obtained. Nine birds were observed in Poland outside the ringing site. Outside the country, the birds marked in Kiszko-wo were recorded in Germany – 21 individuals (45%), the Netherlands – 6 individuals (14%) and Sweden – 1 individual (2%). At least 6 birds migrated to wintering sites in the Netherlands, and 6 other birds remained for winter in Poland, of which 3 stayed within 7 km from the ringing site. It has been revealed that 10 individuals, after leaving the Kiszko-wo Fish Ponds in the summer, returned to this place during the autumn migration. The Greylag Goose neck-banding project will be continued in subsequent years. A large number of marked birds will enable to study the post-breeding and post-moult dispersal of Greylag Geese nesting in Wielkopolska.

Literatura

- Krąkowski B., Śliwa P., Wylegała P. 2005. Ptaki stawów rybnych w okolicach Kiszko-wo i Rybna (Wielkopolska) w latach 2001–2005. Rocz. Nauk. PTO „Salamandra” 9: 49–60.
- Witkowski J. 1991. Wstępne wyniki znakowania obrożami gęgaw *Anser anser* w dolinie Baryczy w latach 1988–1989. Ptaki Śląska 8: 18–25.

Bartosz Krąkowski

ul. Szkolna 23a, 62–280 Kiszko-wo
krakowskibartosz@wp.pl

Adam Loręcki

Rościno 28, 62–085 Skoki
adamadamex@onet.pl

Mandarynka *Aix galericulata* nowym gatunkiem lęgowym w Wielkopolsce

Daniel Cierplikowski, Kinga Cierplikowska, Adam Stankowski

W dniu 5.07.2011 w trakcie spływu kajakiem po Kanale Ślesieńskim w okolicy miejscowości Mielnica Duża (pow. koniński), stwierdzono samicę mandarynki *Aix galericulata* wodzącą 6 wyrośniętych piskląt (DC, KC). Ptaki początkowo przebywały na brzegu w towarzystwie samicy krzyżówki *Anas platyrhynchos*, ale zaniepokojone obecnością obserwatorów zeszły do wody i schroniły się w szuwarach. Ptaki obserwowano przez lornetkę 10x42 z odległości 20–30 m przez około 10 minut. Obserwacja została udokumentowana fotograficznie. Jest to pierwsze stwierdzenie gniazdowania tego gatunku w Wielkopolsce.

W roku 2012 na niewielkich stawach w miejscowości Siedlec (pow. gostyński), wykryto drugie stanowisko lęgowe tego gatunku (AS). Po raz pierwszy napotkano 25.04 – 1 samca, a 2.05 – 1 parę. Podczas kolejnych wizyt okazało się, że samica prowadziła znacznie bardziej skryty tryb życia niż samiec, każde zbliżenie obserwatora na mniejszą odległość kończyło się jej szybką ucieczką w przybrzeżną roślinność. Samca można było obserwować przez cały dzień, natomiast samicę z reguły wcześniej rano lub wieczorem. W dniu 27.05 stwierdzono samicę wodzącą 16 piskląt (fot. 1). Po raz ostatni samca widziano 25.05, a samicę z 8 pisklętami 27.07. Prawdopodobnie mandarynka gniazdowała

Fot.1. Samica mandarynki *Aix galericulata* z pisklętami na stanowisku lęgowym w miejscowości Siedlec (© Adam Stankowski) - *Female Mandarin Duck Aix galericulata with young at the breeding locality in Siedlec*

w starych dziuplastych wierzbach nad innym stawem oddalonym 150–200 m od miejsca obserwacji. Poziom wody w nim był bardzo niski, stąd możliwe, że samica przeprowadziła pisklęta na większe stawy.

Naturalny zasięg występowania mandarynki obejmuje głównie Chiny i Japonię oraz wschodnią część Rosji, gdzie gnieździ się w dziuplach w pobliżu wód z gęstą, nadbrzeżną roślinnością. W Europie pierwsze mandarynki introdukowano w wieku 18. na Wyspach Brytyjskich. Obecnie najliczniej gniazduje w Wielkiej Brytanii, natomiast mniej licznie w innych krajach Europy Zachodniej (Lewer 1997). W Niemczech w roku 2005 stan populacji lęgowej oceniono na 350-450 par, gniazduje tam niemal we wszystkich krajach związkowych, najliczniej w Berlinie i Brandenburgii (Bauer & Woog 2008).

Mandarynka ma w Polsce status gatunku wyjątkowo lęgowego, a pierwsze przypadki gniazdowania w kraju zanotowano w roku 2001 w Parku Łazienkowskim w Warszawie, gdzie gniazdowała też w kolejnych latach, a następnie jej populacja zaczęła się rozrastać (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Zieliński 2007). Poza Warszawą tylko raz na rzece Nowy Rów w pow. średzkim na Dolnym Śląsku stwierdzono w roku 2008 – 1 samicę wodzącą pull./juv. (Komisja Faunistyczna 2009). W latach 1993-2007 w Wielkopolsce odnotowano mandarynkę 10 razy, a od roku 2008 notowana jest już corocznie, głównie w miastach (Żurawlew & Radziszewski 2012).

Summary: Mandarin Duck *Aix galericulata* – a new breeding species for Wielkopolska. In 2011 and 2012, the first two cases of successful breeding of Mandarin Duck *Aix galericulata* in Wielkopolska were recorded. The first breeding took place in Mielnica Duża (Konin County), and the second one in Siedlec (Gostyń County).

Literatura

Bauer H.-G., Woog F. 2008. Nichtheimische Vogelarten (Neozoen) in Deutschland, Teil I: Auftreten, Bestände und Status. Vogelwarte 46: 157-194.

- Lewer Ch. 1997. Mandarin *Aix galericulata*. In: Hagemeyer E. J. M., Blair M. J. (eds.). The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T&AD Poyser, London, p. 85.
- Komisja Faunistyczna 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Raport nr 25. Not. Orn. 50: 111-142.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Zieliński P. 2007. Mandarynka *Aix galericulata*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki Z., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 530.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2012. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 1. Podsumowanie roku 2009. Ptaki Wielkopol. 1: 177-201.

Daniel Cierplikowski, Kinga Cierplikowska

Dobrosłowo 13, 62-530 Kazimierz Biskupi
dcierplikowski@wp.pl, kcierplikowska@wp.pl

Adam Stankowski

ul. Dworcowa 1/3, 63-740 Kobylin
haad@poczta.onet.pl

Pierwsze lęgi szablodzioba *Recurvirostra avosetta* w Wielkopolsce

Bartosz Krąkowski, Karol Drab

W roku 2012 stwierdzono dwa pierwsze przypadki gniazdowania szablodzioba *Recurvirostra avosetta* w Wielkopolsce. Obydwa lęgi miały miejsce w żwirowniach i zakończyły się sukcesem.

Pierwsze ze stanowisk znajdowało się w żwirowni w Borówku (gm. Pobiedziska, pow. poznański). Żwirownia ta ma powierzchnię około 1 ha. Wiosną w roku 2012 zaprzestano jej użytkowania i poddano rekultywacji. Dno żwirowni w około 80% było wypełnione wodą, a maksymalna jej głębokość dochodziła do 2 m. W zbiorniku znajdowały się liczne wypłcenia, stwarzające dogodne warunki do żerowania ptaków siewkowych, w tym dwie wysepki. Szablodzioby przystąpiły do lęgu na mniejszej z nich, o powierzchni około 2 m². Na stanowisku tym ptaki stwierdzono po raz pierwszy 2.05.2012 (R. Łukasik). Pierwsze jaja w gnieździe zostały złożone 12 lub 13.05, a 16.05 zniesienie było kompletne i składało się z 4 jaj. Para odchowala wszystkie 4 pisklęta do etapu lotności. Do dnia 10.07.2012 na terenie żwirowni obserwowano ptaki dorosłe z 4 lotnymi młodymi, a do 9.08.2012 kilkakrotnie widywano w żwirowni jednego ptaka dorosłego z jednym młodym.

Drugie stanowisko wykryto w nieużytkowanej żwirowni w Rosku (gm. Wieleń, pow. czarnkowsko-trzcianecki). Zasięg odkrywki wynosił 10 ha. Około połowy jej powierzchni zajmowały płytkie rozlewiska (do 0,5 m głębokości) z licznymi wysepkami i wypłczeniami. W dniu 16.05.2012 zaobserwowano parę szablodziobów przebywającą w pobliżu kamienisto-żwirowej wysepki (KD). Następnego dnia podczas kontroli żwirowni znaleziono gniazdo z 2 jajami, w którego pobliżu przebywały 2 niepokojące się ptaki dorosłe (KD, J. Wyrwał). W okresie 10-13.06.2012 wykluły się trzy pisklęta (fot. 1), a czwarte jajo było najprawdopodobniej niezależone. Po raz ostatni 1 ad. wraz z 3 lotnymi młodymi obserwowano 19.07.2012.

Fot. 1. Szablodzioby *Recurvirostra avosetta* na stanowisku lęgowym w Rosku (© Tomasz Skorupka) - *Pied Avocets Recurvirostra avosetta at the breeding site in Rosko*

Wszystkie pisklęta (siedem) zostały zaobrączkowane standardowymi obrączkami metalowymi zakładanymi na skok i obrączkami plastikowymi z alfanumerycznym kodem zakładanymi na goleń (P. Wylegała, A. Loręcki). Do stycznia 2013, otrzymano 2 wiadomości powrotne z ptaków oznakowanych na stanowisku w Rosku. Dnia 5.08.2012 sfotografowano całą rodzinę (2 ad. i 3 juv.) na niewielkim stawie koło miejscowości Staw (gm. Szczytniki, pow. kaliski) w Południowej Wielkopolsce, w odległości 190 km od miejsca zaobrączkowania (T. Pietrzak, inf. listowna). Następnie w dniu 22.08.2012 – 2 juv. obserwowano w delcie rzeki Isonzo w północnych Włoszech, w odległości 816 km od miejsca zaobrączkowania (S. Candotto, inf. listowna).

Główne lęgowiska szablodzioba w Europie obejmują wybrzeża Morza Północnego, od Danii po zachodnią Francję, i Morza Bałtyckiego, od Niemiec, przez Szwecję i w mniejszym stopniu Estonię. Mniej licznie gniazduje w południowej Europie w rejonie śródziemnomorskim i czarnomorsko-kaspijskim. Rozproszone stanowiska znajdują się także w Europie Środkowej. Wielkość europejskiej populacji szablodzioba pod koniec wieku 20. oszacowano na 38 000–57 000 par lęgowych, wykazując na obszarze kluczowych lęgowisk trend wzrostowy lub stabilny (BirdLife International 2004).

W Polsce szablodziób jest gatunkiem bardzo nielicznie przelotnym i wyjątkowo lęgowym (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Pierwsze przypadki lęgów wiązały się ze wzrostem liczby stwierdzeń w końcu lat 1970. i ich wyraźnym nasileniem od połowy lat 1980. (Meissner & Sikora 1996). Do roku 2011 stwierdzono 5 przypadków lęgów na terenie kraju: w roku 1994 – 3 pary nad Narwią pod Wizną w Łomżyńskim (Lewartowski 1995), w roku 1996 – 1 para na osadnikach w Policach koło Szczecina (Wysocki 1996), w roku 2002 – 2 pary na Zb. Goczałkowickim (Betleja et al. 2002), w roku 2002 – 2 pary na środkowej Wiśle k. Zastawa Karczmieńskiego (Komisja Faunistyczna 2003) i w roku 2007 – 1 para w Prażmowie/Stężycy w pow. ryckim, na Lubelszczyźnie (Komisja Faunistyczna 2008). Ponadto kilkakrotnie w rejonie wybrzeża napotkano tokujące ptaki,

które jednak nie przystąpiły do lęgów (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Lęgi odnotowano na podmokłych łąkach zalewowych, łąkach i na osadnikach (Sikora 2007).

W roku 2012 wystąpił wyraźny nalot tego gatunku na terenie całego kraju, co zaowocowało przystąpieniem do lęgów 8–9 par, w tym 4 pary gniazdowały w Parku Narodowym Ujście Warty, 2 pary w Wielkopolsce (niniejsza praca), 1–2 pary na Stawach Milickich w kompleksie Stawno i 1 para w na odstojnikach cukrowni w miejscowości Szyki w pow. ciechanowskim (www.komisja.faunistyczna.pl, www.forum.przyroda.org). W wyniku podniesienia się poziomu wód rzeki Warty oraz zalania stawu i odstojnika z gniazdami, aż 6–7 par utraciło lęgi.

W Wielkopolsce szablodziób jest gatunkiem rzadko zalatującym, w latach 1982–2011 – stwierdzono go cn. 23 razy (Bednorz et al. 2000, Winięcki & Kosiński 2000, Zieliński 2008, Żurawlew & Radziszewski 2013b, dane niepubl.). Pierwszym stwierdzeniem była obserwacja 22.05.1982 – 3 os. na Jez. Maltańskim (Gobelny 1984), a największe stado 8 os. zanotowano 27.04.1994 w dolinie Warty pod Pyzdrami (Żurawlew 1995). W roku 2012 szablodzioby obserwowano (oprócz lęgów) dwukrotnie: 6.04 – 3 os. na stawach Ślesin i 24.04 – 2 os. w Żukowie koło Obornik (www.forum.przyroda.org).

Dziękujemy Przemysławowi Wylegale i Adamowi Loręckiemu za udostępnienie informacji o znakowanych ptakach.

Summary: The first breeding records of Pied Avocet *Recurvirostra avocetta* in Wielkopolska.

In 2012, the first two cases of breeding of Pied Avocet *Recurvirostra avocetta* in Wielkopolska were recorded. Both pairs nested on small sandy islands in water-filled gravel pits – in Borówko (Poznań County) and Rosko (Czarnków-Trzcianka County). During 1982–2011, this species was recorded at least 23 times in the Wielkopolska region.

Literatura

- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Betleja J., Karetta M., Król J., Schneider G. 2002. Pierwsze stwierdzenie lęgu szablodzioba *Recurvirostra avocetta* na Śląsku. Ptaki Śląska 14: 167–170.
- BirdLife International. 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Gobelny S. 1984. Szablodziób (*Recurvirostra avocetta*). Not. Orn. 25: 73.
- Komisja Faunistyczna 2003. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2002. Raport nr. 19. Not Orn. 44: 195–219.
- Komisja Faunistyczna. 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Raport nr. 24. Not Orn. 49: 81–115.
- Lewartowski Z. 1995. Szablodziób wreszcie lęgowy w Polsce. Orlik 5: 3.
- Meissner W., Sikora A. 1996. Występowanie szablodzioba (*Recurvirostra avocetta*) w Polsce. Not. Orn. 37: 71–81.
- Sikora A. 2007. Szablodziób *Recurvirostra avocetta*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Winięcki A., Kosiński Z. 2000. Awifauna Żerkowsko–Czeszewskiego Parku Krajobrazowego. W: Winięcki A. (red.). Ptaki parków krajobrazowych Wielkopolski. Wielkop. Prace Ornitol. 9: 175–199.
- Wysocki D. 1996. Ptaki wodno-błotne odstojników wód pościekowych Zakładów Chemicznych „Police”. Not. Orn. 37: 5–74.
- Zieliński J. 2008. Awifauna stawów rybnych Ostrówek w dolinie Noteci w latach 1994–1995. Kulon 13: 15–31.

- Żurawlew P. 1995. Obserwacja stadka 8 szablodziobów *Recurvirostra avocetta* w dolinie Warty. Przegł. Przyr. 6(2): 110–111.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2013b. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 3. Podsumowanie roku 2011. Ptaki Wielkop. 2: 152-176.

Bartosz Krąkowski

ul. Tysiąclecia 10c/20, 62–10 Pobiedziska
krakowskibartosz@wp.pl

Karol Drab

os. Parkowe 4/40, 64–700 Czarnków
karoldrab@o2.pl

Drugie stwierdzenie lęgu szczudłaka *Himantopus himantopus* w Wielkopolsce

Maciej Szajda, Tomasz Książkiewicz

W dniach 29.04 i 5.05.2012 na rozlewiskach Średzkiej Strugi koło Żabikowa (pow. średzki) obserwowano żerującą parę szczudłaków *Himantopus himantopus* (TK). Dnia 11.05.2012 późnym popołudniem zaobserwowano na płytkim rozlewisku żerującego samca. Po chwili zauważono jeszcze jednego ptaka siedzącego na niewielkiej kępie otoczonej wodą (MS). Po zbliżeniu się obserwatora na odległość około 150 m ptak zszedł z platformy. Okazało się że jest to gniazdo zawierające 4 jaja. Podczas podchodzenia do gniazda zaniepokojone szczudłaki brodziły w płytkiej wodzie kilkadziesiąt metrów od obserwatora, natomiast w bezpośredniej bliskości lęgu ptaki krążyły nad rozlewiskiem wydając wysokie, ale dość ciche gwizdy. Gniazdo miało postać niewielkiej platformy o wysokości około 10 cm i średnicy niecałych 20 cm (fot. 1). Jego podstawa zbudowana była z wilgotnych resztek roślinnych, a czarka z jajami składała się z suchych źdźbeł traw. Gniazdo otoczone było szerokim pasem płytkiej wody i błota a zlokalizowane było w odległości kilkunastu metrów od trzcinowiska porastającego brzeg niewielkiej torfianki. Zarówno budowa, jak i usytuowanie gniazda nie odbiegały od opisywanych w literaturze (Kuźniak et al. 1997). W odległości około 20 m znajdowało się gniazdo czajki *Vanellus vanellus* oraz gnieździła się para siewczek rzecznych *Charadrius dubius*. Po wykonaniu dokumentacji fotograficznej niezwłocznie oddalono się i po krótkim czasie obserwowano powracającą pieszo do gniazda samicę. Kolejnego dnia skontrolowano miejsce gniazdowania i z bezpiecznej dla ptaków odległości obserwowano wysiadującą samicę i samca żerującego w bliskim sąsiedztwie gniazda (MS). Podczas następnej kontroli wykonanej 17.05 nie zaobserwowano już ptaków dorosłych, a gniazdo było puste, bez żadnych śladów drapieżnictwa (TK). Znajdujący się w pobliżu lęg czajki wciąż składał się z 4 jaj. Podczas kolejnych kontroli nie obserwowano już szczudłaków.

Gniazdowanie tego gatunku nad Średzką Strugą było niewątpliwie związane z niewielkim nalotem jaki miał miejsce w Polsce w roku 2012 oraz korzystnymi warunkami hydrologicznymi w dolinie Średzkiej Strugi. Od kilku lat na skutek zaprzestania pogłębiania koryta tej rzeki przez długi czas utrzymują się liczne rozlewiska powstałe dzięki wiosennym roztopom (Szajda 2012).

Szczudłak zalatuje do Polski wyjątkowo, jednak od kilkunastu lat notuje się go corocznie

Fot. 1. Gniazdo szczydłaka *Himantopus himantopus* w dolinie Średzkiej Strugi (© Maciej Szajda) - *Black-winged Stilt Himantopus himantopus nest in the Średzka Struga River valley*

w różnych regionach kraju (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Kuźniak et al. 2007). W latach 1980 i 2000-2011 w Wielkopolsce zanotowany został 8 razy, w tym wiosną 2009 na Bagnach Średzkich w dolinie Średzkiej Strugi (Komisja Faunistyczna 2010, Żurawlew & Radziszewski 2012). Pierwsze stwierdzenie 1 pary lęgowej miało miejsce w roku 2001 w Żukowie pod Obornikami (Śliwa 2001, Komisja Faunistyczna 2002). Do roku 2011 w Polsce odnotowano łącznie 12 efemerycznych lęgów tego gatunku (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Komisja Faunistyczna 2008, 2012). Rok 2012 był szczególny pod względem obserwacji szczydłaków w kraju – 32 stwierdzenia, w tym 3 przypadki gniazdowania: w Wielkopolsce, Małopolsce i na Podlasiu (www.komisjafaunistyczna.pl).

Summary: The second breeding record of Black-winged Stilt *Himantopus himantopus* in Wielkopolska. In 2012, on the floodplain of the Średzka Struga River in the Środa Wielkopolska County, one nest of Black-winged Stilt *Himantopus himantopus* was found. This was the second breeding record of this species in Wielkopolska. For unknown reasons, the nesting was unsuccessful.

Literatura

- Komisja Faunistyczna 2002. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2001. Raport nr 18. Not. Orn. 43: 177–195.
- Komisja Faunistyczna 2008. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2007. Raport nr 24. Not. Orn. 49: 81–115.
- Komisja Faunistyczna 2010. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2009. Raport nr 26. Ornis Pol. 51: 117–148.
- Komisja Faunistyczna 2012. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2011. Raport nr 28. Ornis Pol. 53: 105–140.
- Kuźniak S. 2007. Szczydłak *Himantopus himantopus* W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985-2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 184–185.

- Kuźniak S., Lorek G., Lewandowski M. 1997. Występowanie szcudłaka *Himantopus himantopus* w Polsce. Not. Orn. 38: 131–139.
- Szajda M. 2012. Liczebność i rozmieszczenie lęgowych ptaków siewkowych *Charadriiformes* w dolinach Średzkiej Strugi i Moskawy. Ptaki Wielkop. 1: 110–118.
- Śliwa P. 2001. Miniaturowe bociany. Biul. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamandra” 15: 25–26.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Żurawlew P., Radziszewski M. 2012. Wielkopolski Raport Ornitologiczny nr 1. Podsumowanie roku 2009. Ptaki Wielkop. 1: 177–201.

Maciej Szajda

ul. Czerwonego Krzyża 5/42a, 63-000 Środa Wielkopolska
maciejszajda@gmail.com

Tomasz Książkiewicz

Osiedle Młodych 4/24, 63-000 Środa Wielkopolska
t.ksiazkiewicz@wp.pl

Populacja dzierłatki *Galerida cristata* w Kaliszu

Tomasz Wilżak, Tomasz Pietrzak

W roku 1871, w 9 numerze „Kaliszanina”, ukazał się tekst Adama Chodyńskiego *Tępienie ptasząt*. Było to najpewniej jedno z pierwszych wystąpień w regionie nawojujących do potępienia procederu chwytania i handlowania drobnymi, dziko występującymi ptakami, pociągającego za sobą ich dręczenie i nierzadko uśmiercanie. Wśród gatunków, które autor wymienił jako ofiary ptaszników z Zawodzia, Rypinka, Starego Miasta i innych dzielnic dzisiejszego Kalisza, znalazła się dzierlatka. Kiedy A. Chodyński publikował swoją odezwę, w jego opinii gatunek ten już od lat występował rzadko, a wcześniej *Wróble [...] i dzierłatki [...] stadami zlatywały się na podwórza nasze, ulice i place targowe miasta* Dzięki temu powściągliwemu opisowi dysponujemy wiedzą o jednym z czynników negatywnie wpływających na ówczesną populację dzierłatki w Kaliszu, o środowisku, w jakim występowała oraz o domniemanym spadku liczebności tego gatunku w drugiej połowie wieku 19., który wówczas i tak był najprawdopodobniej zdecydowanie bardziej liczny niż w ostatnich dziesięcioleciach. Kolejne dane o występowaniu dzierłatki w tym mieście pochodzą dopiero z lat 1970. (Wilżak et al. 2004). Mimo że dotyczą one obserwacji spoza sezonu lęgowego, to prawdopodobnie również wtedy ptaki gniazdowały w tym mieście. Dane na temat występowania dzierłatki w Kaliszu, które umożliwiły określenie liczebności w granicach miasta, zebrano w latach 1990–2008 i przedstawiono w niniejszej pracy.

Powierzchnia administracyjna Kalisza w roku 2008 wynosiła 6942 ha, wcześniej do roku 1999 było to maksymalnie 5527 ha – przy czym w części dołączonej ostatnio do miasta nie występowały stanowiska dzierłatki. W roku 1995 użytki rolne stanowiły 57%, a w 2005 – 61% powierzchni miasta, lasów w obu latach było po 4% (wg Bank Danych Regionalnych GUS). Zabudowa mieszkaniowa luźna i tereny przemysłowo-handlowe zajmowały: w roku 2000 – 21 i 8%, a w 2006 – 26 i 9%

(wg Corine Land Cover EEA). Zabudowa wielorodzinna, tj. osiedla bloków, a następnie wielkopowierzchniowe obiekty handlowe, wznoszone były przede wszystkim w zachodniej części miasta.

Dane o występowaniu dzierlatki zbierano w trakcie nieukierunkowanych na jej wykrycie wizyt terenowych, jak i planowanych inwentaryzacji. W sezonach lęgowych 1990–1997 nieregularne obserwacje prowadzono w całym mieście, rejestrując wszystkie stwierdzenia tego gatunku. Liczebność określono szczegółowo jedynie w roku 1993 na terenie intensywnie wówczas rozbudowywanego osiedla Winiary, znajdującego się w środkowowschodniej części miasta. Łącznie we wskazanych sezonach obserwacje prowadzono w ciągu kilkuset dni (dokładniejsze oszacowanie nie jest możliwe), poświęcając im w ciągu każdego z nich różną ilość czasu – od kilkunastu minut do kilku godzin. W latach 2004 i 2005, w ramach systematycznego rozpoznawania awifauny lęgowej miasta, przeprowadzono inwentaryzację stanowisk dzierlatki. Inwentaryzacji dokonano w okresie od końca III do połowy VI, wizytując co najmniej dwukrotnie tereny jej potencjalnego występowania: zabudowę wielorodzinną, przemysłową i handlową, glinianki, tereny kolejowe itp. Liczenia ukierunkowane wyłącznie na określenie liczebności dzierlatki wykonano w roku 2008. W sezonie tym liczenia przeprowadzono w okresie 19–23.05, kontrolując wszystkie potencjalne stanowiska tego gatunku. Tereny najliczniejszego występowania dzierlatki, czyli osiedle Dobrzec oraz zabudowę przemysłową i handlową w zachodniej części miasta kontrolowano wtedy dwukrotnie. Tak w odniesieniu do lat 1990., jak i 2000. zwrócono się do osób prowadzących obserwacje ptaków w Kaliszu - K. Gołębiaka, W. Kani, M. Litwina (ML), Z. Lewartowskiego (ZL), A. Małego i Sz. Różańskiego - o przegląd swoich danych i udostępnienie informacji o stwierdzeniach dzierlatki. Osobom tym dziękujemy za włożoną pracę i przekazane materiały. Za udostępnienie niepublikowanych danych spoza Kalisza dziękujemy również S. Pawlakowi (SP), J. Pietrowiakowi (JP) i M. Radziszewskiemu (MR). Przedstawione dalej obserwacje, jeśli nie sygnowano ich inicjałami lub nazwiskiem, zostały dokonane przez autorów niniejszego opracowania.

Istnienie terytorium pary lęgowej w latach 1990. przyjmowano przy co najmniej jednokrotnym stwierdzeniu śpiewającego samca w okresie IV-VI. Wyjątkowo w odniesieniu do dwóch stanowisk stwierdzonych w roku 1994 i czterech w roku 1997, założono istnienie rewiru lęgowego w oparciu o obserwacje par (3 razy) lub pojedynczych osobników (3), dokonane w III (5) lub VII (1). Liczebność dla okresów 1990–1993 i 1994–1997 ustalono na podstawie zsumowania izolowanych stanowisk. W przedziale liczebności ustalonym dla jednego z tych okresów pierwsza z liczb oznacza sumę stanowisk par znanych z różnych lat, co do których istnienia - na podstawie przyjętych kryteriów - nie było wątpliwości. Druga z liczb jest wynikiem dodania stanowisk, których istnienie jako osobnych było niepewne (ze względu na możliwość przebywania ptaków w innej części rewiru niż były stwierdzane w poprzednim roku/latach lub w związku z faktycznym przesunięciem rewiru w stosunku do poprzedniego roku/lat).

W sezonach, w których prowadzono inwentaryzacje, dysponowano bogatszym materiałem, zazwyczaj umożliwiającym wskazanie terytoriów na podstawie większej liczby obserwacji ptaków, w tym śpiewających lub przebywających w parach, albo w oparciu o bezpośrednie dowody gniazdowania:

- rok 2004 - stwierdzenie dorosłego ptaka z pokarmem (1 przypadek), dwukrotne stwierdzenia par (4), jednokrotne stwierdzenia par (4) i jednokrotne stwierdzenia pojedynczych ptaków, głównie śpiewających (2-3); wprowadzenie przedziału spowodowane

Ryc. 1. Rozmieszczenie rejonów występowania dzierłatki *Galerida cristata* w Kaliszu w latach 1990–2008 (zasięg form pokrycia terenu wg Corine Land Cover 2006)

Fig. 1. Distribution of areas inhabited by Crested Lark *Galerida cristata* in Kalisz in 1990–2008 (extent of land cover types according to Corine Land Cover 2006)

było wrażliwościami co do istnienia jednego z terytoriów,

- rok 2005 - dwukrotne stwierdzenia, w większości śpiewających ptaków, także równoczesne (8) i jednokrotne stwierdzenia śpiewających ptaków (2),
- rok 2008 - gniazdo, podloty, dorosły ptak z pokarmem lub materiałem na gniazdo (6), dwukrotne stwierdzenia pary (1), jednokrotnie stwierdzenie pary (1) i jednokrotne stwierdzenia pojedynczych ptaków, głównie śpiewających (6).

W latach 1990–1997 na terenie Kalisza wykryto 11 rejonów występowania dzierłatki (ryc. 1). Zazwyczaj ptaki obserwowano w nich w jednym lub w dwóch sezonach (odpowiednio 6 i 4 miejsca), a tylko na jednym ze stanowisk gatunek ten stwierdzono w trzech sezonach lęgowych. Na podstawie tych obserwacji liczebność dzierłatki w latach 1990–1993 określono na około 11–13 par, a w latach 1994–1997 na 8 par. W roku 1993 wykryto największą liczbę par – zanotowano wówczas 11 par, z których 5 odnotowano w rozbudowywanej wówczas części osiedla Winiary (później ptaków już tam nie spotykano). W latach 2004, 2005 i 2008 stwierdzono odpowiednio 11–12, 10 i 14 par.

Tabela 1. Liczebność dzierłatki *Galerida cristata* w wybranych rejonach Kalisza w latach 2004, 2005 i 2008

Table 1. Numbers of Crested Lark *Galerida cristata* in selected parts of Kalisz in 2004, 2005 and 2008. (1) - area/year

obszar\rok (1)	2004	2005	2008
osiedle Dobrzec	6	6	7
tereny zabudowy produkcyjno-usługowej przy zbiegu Al. Woj. Polskiego i ul. Wrocławskiej	1	1	4
otoczenie linii kolejowej przy os. Zagorzynek	1	2	-
Giełda Kaliska i jej sąsiedztwo (ul. Częstochowska)	2	1	1

Zarówno w latach 1990. jak i 2000. dzierłatki występowały głównie w środkowej części zasięgu administracyjnego miasta (ryc. 1). Jednak pod względem środowiskowym były to zazwyczaj obrzeża obszarów zurbanizowanych i rolniczych, stanowiące strefy przejściowe, pozbawione większych skupisk drzew. W latach 1990. siedliska dzierlatek znajdowały się głównie na terenie nowych i rozbudowywanych osiedli mieszkaniowych (Dobrzec, Winiary), na obszarach przemysłowych (dawne tzw. fabryki domów, przy zachodnim odcinku Al. Wojska Polskiego i przy jej skrzyżowaniu z ul. Serbinowską) i w sąsiedztwie wyrobisk gliny (Glinianki Zośka i Park Przyjaźni). W latach 2000. stanowiska znajdujące się w środkowej części miasta zostały opuszczone, a te położone w części zewnętrznej zwiększyły liczebność. Wraz z przesunięciem zasięgu występowania dzierlatek, najważniejszym ich siedliskiem stały się rozbudowywane od końca lat 1990. w zachodniej części Kalisza tereny zabudowy wielorodzinnej (fot. 1), czyli osiedla mieszkaniowe z trawnikami oraz produkcyjno-usługowej (m.in. place, parkingi z przylegającymi trawnikami). W sąsiedztwie obu wymienionych typów zabudowy znajdowały się grunty orne i nieużytki oraz/lub prowadzono, kończono i rozpoczynano budowy.

Z lat 1970. brak obserwacji z sezonu lęgowego pozwalających wnioskować o rejonach gniazdowania. W listopadzie i grudniu w latach 1972, 1976 i 1977 dzierłatki stwierdzane były w ścisłym centrum miasta: (1) na terenie dzisiejszego Placu Jana Pawła II i Głównego Rynku, (2) na Nowym Rynku, (3) przy ul. Wodnej i (4) w pobliżu skrzyżowania ul. Poznańskiej z Al. Wojska Polskiego (ZL). W latach 1990. w okresie jesiennym i zimowym ptaki spotykano przy ul. Podmiejskiej, ul. Poznańskiej, przy Parku Przyjaźni i na osiedlu Dobrzec – w pobliżu terytoriów lęgowych oraz poza nimi. Najwcześniej śpiewające ptaki słyszano 12.03.1993, a w tym samym roku jeszcze 28.02 widziano grupkę 5–6 os. koczujących poza znanymi stanowiskami lęgowymi.

Na większości obszaru Polski w ostatnich dziesięcioleciach zanotowano wyraźny spadek liczebności dzierłatki (np. Misiunia 2006, Bożek & Hebda 2009, Kaczmarek 2009). Niekorzystny trend obserwowany jest również w Wielkopolsce, choć region ten – głównie jego część środkowa i południowo zachodnia – nadal pozostaje dość licznie zasiedlony (Wylegała et al. 2009). Stabilna liczebność dzierłatki w Kaliszu mogłaby sugerować, że w pozostałej części południowo-wschodniej Wielkopolski gatunek znajduje się w korzystnej sytuacji. Jednak mapa w opracowaniu Wylegały et al. (2009) właściwie odzwierciedla nieliczne rozpowszechnienie dzierłatki w okolicach Kalisza, mimo że nie przedstawia wszystkich istniejących stanowisk. O ile w Kaliszu w latach 1990. i 2000. liczebność gatunku nie uległa większym zmianom – a na dodatek w roku 2008 był najwyższa od początku lat 1990. – to w pobliskim Pleszewie zanotowano znaczny regres liczebności. W latach 1991–1996 znano stamtąd 11 stanowisk (odpowiadających pojedynczym parom), w latach 1999–2003 tylko 2 stanowiska (Wilżak & Żurawlew 2008). Dzierlatka nadal występuje w Jarocinie (w ostatnich latach co najmniej jedna para, JP) i prawdopodobnie w Ostrowie Wlkp. W drugim z wymienionych miast

Fot. 1. Siedlisko dzierlatki *Galerida cristata*, śpiewający samiec i zawartość gniazda znalezionego 20.05.2008 na osiedlu Dobrzec w Kaliszu (©Tomasz Pietrzak) - *Habitat of Crested Lark *Galerida cristata*, singing male and nest found on 20th May 2008 in the Dobrzec housing estate in Kalisz*

na początku lat 1990. liczebność dzierlatki była podobna jak w Kaliszu: w roku 1992 w granicach administracyjnych Ostrowa Wlkp. wykryto 9 stanowisk z 10–11 parami (ML), a według podsumowania Kuźniaka (2000) – nie przypisanego do lat – było tam 12–15 par. W latach 2000. istniały tam co najmniej dwa stanowiska (MR): na składowisku odpadów przy ul. Staroprzygodzkiej (2 pary, 2005) i przy hipermarkecie na ul. L. Waryńskiego (1-2 pary, 2003 i 2005; w tym miejscu dzierlatkę widziano jeszcze 17.01.2009 – 4 os.). W Wieruszowie tylko w latach 1990 i 2009 stwierdzono po jednym stanowisku (Wilżak et al. 2004, SP). Dzierlatkę stwierdzono również na przedmieściach Kępna: w roku 1994 gniazdowała 1 para w rejonie składowiska odpadów w Mianowicach (SP).

Na terenach rolniczych w okolicy większości wymienionych wyżej miast dzierlatka nie występuje lub była bardzo nieliczna. Wyjątkiem są okolice Jarocina, gdzie gatunek ten, także w ostatnich latach, spotykany był dość często (JP, brak danych ilościowych). W pow. kaliskim ziemskim, w ciągu 20 lat prowadzenia obserwacji przez kilka osób, nie stwierdzono dzierlatki ani razu, w pow. pleszewskim w latach 2004 i 2005 znano 4 stanowiska (Wilżak & Żurawlew 2008). W pow. ostrowskim w latach 1990. stwierdzono co najmniej 9 stanowisk: Koryta (1 para, 1992, ML), Lamki (1 para, 1993), Nowe Skalmierzyce (1 para, 1993), Ociąż Zakrzewki (1 para, 1993), Przygodzice (2 pary, 1997, MR), Radłów (1 para, 1992, ML), Raszaków (1 para, 1992, ML) i Skrzebowa (1 para, 1992, ML). Po roku 2000 znane były stanowiska w (MR): Biadaszkach (1 para, 2005), Raczycach (2 pary, 2007), Uciechowcie (1 para, 2006), Wierzbnie (1 para, 2009) i Zacharzewie (1 para, 2009). W pow. kępińskim i pow. wieruszowskim również nie stwierdzono tego gatunku (SP, M. Rachel – www.rachma.org).

Biorąc pod uwagę dotychczasowe zmiany rozmieszczenia lęgów dzierlatki w Kaliszu, nie można wykluczyć, że w przypadku dalszej intensyfikacji budownictwa, populacja tego gatunku będzie w Kaliszu stabilna lub nawet nieco wzrośnie zasiedlając tereny podlegające zabudowie. W sytuacji ograniczania budownictwa nowe siedliska lęgowe dzierlatek nie będą powstawały, a dotychczasowe, w wyniku planowanego zakrzewiania lub zadrzewiania, a także naturalnej sukcesji staną się nieprzydatne dla gatunku. Całość

zmian, które można określić mianem starzenia się środowisk (Bożek & Hebda 2009), doprowadzi do opuszczania tych miejsc przez dzierlatki. Utrzymywanie przez człowieka siedlisk o wygładzie placów budów, jakkolwiek możliwe, to w praktyce z przyczyn estetycznych i finansowych wydaje się nierealne. Zachowanie takich terenów trudno wpisać w zwyczajowo postrzeganą ochronę przyrody czy tzw. zrównoważony rozwój. Zatem należy się liczyć również ze scenariuszem, według którego dojdzie do ustąpienia dzierlatki z Kalisza, mimo niewielkiego wzrostu liczebności w ostatnich latach.

Summary: Population of Crested Lark *Galerida cristata* in Kalisz. First information about the occurrence of Crested Lark *Galerida cristata* in Kalisz dates back to 1871. It is known, that this species was common at that time and was a subject of commercial trade. Data collected during 1990–2008 enabled to assess its numbers in the city in 1990–1993, 1994–1997, 2004, 2005 and 2008 at 11–13 pairs, 8 pairs, 11–12 pairs, 10 pairs and 14 pairs respectively (the numbers for the first two periods may be underestimated). During a nearly 20-year period, no significant changes in numbers have been recorded, and at the end of the first decade of the current century the population has increased slightly. In comparison to other areas in southeastern part of Wielkopolska where Crested Lark occurs, its situation in Kalisz is relatively favourable.

Literatura

- Bożek M., Hebda G. 2009. Rozmieszczenie i liczebność dzierlatki *Galerida cristata* w Opolu na początku 21. wieku. Not. Orn. 50: 51–54.
- Chodyński A. 1871. Tępienie ptasząt. Kaliszanie 9: 35.
- Kaczmarek K. 2009. Dzierlatka *Galerida cristata*. W: Janiszewski T., Wojciechowski Z., Markowski J. (red.). Atlas ptaków lęgowych Łodzi. Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, ss. 112–113.
- Kuźniak S. 2000. *Galeria cristata* (L., 1758) – dzierlatka. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiecki A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 346–347.
- Misiunia Ł. 2006. Zanik populacji lęgowej dzierlatki *Galerida cristata* w Kielcach w latach 1986–2005. Not. Orn. 47: 134–138.
- Wilżak T., Żurawlew P., Markiewicz E., Wieczorek G. 2004. Ptaki doliny Proсны. Wielkop. Prace Ornitol. 10: 9–95.
- Wilżak T., Żurawlew P. 2008. Przyroda Powiatu Pleszewskiego. Starostwo Powiatowe, Pleszew.
- Wylegała P., Krąkowski B., Sieracki P., Kasprzak A., Rosin Z. 2009. Liczebność, zagęszczenie oraz siedliska lęgowe dzierlatki *Galerida cristata* w krajobrazie rolniczym Wielkopolski. Not. Orn. 50: 312–318.

Adres do korespondencji:

Tomasz Wilżak

ul. Widok 99/26, 62–800 Kalisz

t.wilzak@wp.pl

Pliszka cytrynowa *Motacilla citreola* nowym gatunkiem lęgowym w Wielkopolsce

Jerzy Grzybek

W latach 2009 i 2012 po raz pierwszy stwierdzono gniazdowanie pliszki cytrynowej *Motacilla citreola* na terenie Wielkopolski. Ptaki obserwowano w dolinie Warty w pobliżu miejscowości Zawadka (pow. kolski). Biotopem lęgowym była mozaika kośnych

łąk, trzcinowisk i mannisk, w znacznym stopniu zabagniona. W dniach 25 i 26.05.2009 widziano 2 samce, a 12.06.2012 – 1 samca. Obserwowano wtedy zaniepokojone ptaki przesiadujące na trzcinach i z pokarmem, a w dniu 26.05.2009 również 1 samca z woreczkiem kałowym. Zachowanie takie wyraźnie świadczyło o obecności gniazda z pisklętami. Podczas obserwacji celowo zrezygnowano z wyszukiwania gniazda w obawie przed jego zniszczeniem. W obu sezonach, pomimo szczegółowych poszukiwań, nie udało się zaobserwować samic tego gatunku, a tym samym nie można wykluczyć lęgów mieszanych samców pliszki cytrynowej z samicami pliszki żółtej *Motacilla flava*. Na omawianym stanowisku gatunek ten stwierdzono również 9.05.2010 obserwując 3 samce i 2 samice, jednak z powodu powodzi do lęgów w tym miejscu nie doszło lub zakończyły się one niepowodzeniem. Duża powierzchnia odpowiednich siedlisk w dolinie środkowej Warty – zwłaszcza na obszarze Nadwarciańskiego PK – stwarza dobre warunki do gniazdowania tego gatunku w innych częściach doliny.

Pliszka cytrynowa gniazduje w Polsce od roku 1994, dość szybko zasiedliła nowe stanowiska w różnych regionach kraju (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007, raporty Komisji Faunistycznej). W sąsiedztwie Wielkopolski stanowiska lęgowe wykryto w roku 2004 nad zb. Jeziorsko (Komisja Faunistyczna 2005) i w roku 2006 w dolinie Neru koło Karszewa (Komisja Faunistyczna 2007). W Wielkopolsce gatunek ten po raz pierwszy odnotowano w roku 1995 na Stawach Przygodzickich (Komisja Faunistyczna 2000), a w latach 2004–2009 zanotowano ją 10 razy (Komisja Faunistyczna 2005, 2007, 2009, 2010). Od roku 2010 tylko jej lęgi podlegają weryfikacji przez Komisję Faunistyczną.

Summary: Citrine Wagtail *Motacilla citreola* - a new breeding species for Wielkopolska. In 2009 and 2012, single males of Citrine Wagtail *Motacilla citreola* were recorded breeding in Wielkopolska. The birds occupied wet meadows in the Warta River valley near the Zawadka village (Koło County). They showed agitated behaviour, carried food and (in one case) a faecal sac, which indicated the presence of young. Since no female Citrine Wagtail was observed at the same time, mixed breeding with females Western Yellow Wagtail *M. flava* cannot be excluded.

Literatura

- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Komisja Faunistyczna 2000. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 1999. Raport nr 16. Not. Orn. 41: 293–316.
- Komisja Faunistyczna 2005. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2004. Raport nr 21. Not. Orn. 46: 157–178.
- Komisja Faunistyczna 2007. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2006. Raport nr 23. Not. Orn. 48: 107–136.
- Komisja Faunistyczna 2009. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2008. Raport nr 25. Not. Orn. 50: 111–142.
- Komisja Faunistyczna 2010. Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2009. Raport nr 26. Orn. Pol. 51: 117–148.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”. Wrocław.

Jerzy Grzybek

ul. Mickiewicza 34, Leżajsk 37–300
campestris@wp.pl